

Ђорђе Стојановић

Институт за политичке студије, Београд

Владимир Илић

Факултет за медије и комуникацију, Београд

РЕКОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЈА СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ ТРАНС-НАЦИОНАЛНЕ ДИМЕНЗИЈЕ*

Сажетак

Овај рад се бави променама у интерпретацији социјалне политике на нивоу дискурзивне екстензије концепта новим процесима, који се могу детектовати као транс-национални (билатерални, регионални и глобални) план социјалне политике. Први део рада се бави утицајем тих елемената на само дефинисање и типологију социјалне политике, а други део критичком анализом њихових позитивних и негативних аспеката. Рад се закључује потребом формулисања „еклектичке/холистичке“ варијанте социјалне политике која ће амалгамирати како националне тако и транснационалне елементе.

Кључне речи: социјална политика, глобална социјална политика, регионална социјална политика, режими благостања, држава благостања

1. УВОД

Дискурзивно посматрано, а већ поодавно констатовано, инхерентна противречност држава капиталистичких друштава лежи у вредносно-идеолошкој, додали би и симболичкој, репулзивно-

* Овај рад је настао у оквиру пројекта *Демократски и национални капацитети политичких институција Србије у процесу међународних интеграција*, бр. 179009, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

сти и неконвергентности између развоја моћи производних снага, са једне стране, и производних односа генерички обележених индивидуалним присвајањем вишка вредности, са друге стране.¹⁾ Та репулзивности и неконвергентност се, опет, на нивоу пројектата држава благостања глобалних капиталистичких друштава показују као контрадикторност између стратегије повећања укупног износа индивидуалног благостања, социјалним кориговањем/елиминисањем тржишних закона, и стратегије осујећивања, ограничавања и дириговања људима, њиховог (биополитичког) компоновања/рекомпоновања саобразно дискурсу капиталистичких економија.

Претходно имплицира да се (пост)модерна капиталистичка држава благостања, заправо, „мери износима“ ове две опречне тенденције. Зато, је одговор на питање: шта је то социјална политика (пост)модерне капиталистичке држава благостања, хибридни дискурс који почива на балансирању тензија не само на нивоу концептуализације (једне форме капиталистичког) благостања селективним суспендовањем тржишних закона, већ и на нивоу нормативно-вредносног диктата интензитета и облика благостања прескриптивне капиталистичке економије (као на најочљивијем нивоу конзервативног благостања утемељеног на запослености). Као до је благостање модерних капиталистичких друштава одвојено од његових носиоца: мада није спорно да постоји, оно је задато и контролисано. У својој неолибералној варијанти, колективно благостање је, чак, напустило јавну арену и постало приватна ствар. Та трансформација се одвија преко тржишта и његове иманентне компетитивности, али питање је да ли „невидљива рука тржишта“ може да избалансира „социјалну тежину тржишних друштава“?

Уважавајући претходно, овај рад се бави променама у интерпретацији социјалне политике на нивоу дискурзивне екстензије концепта новим процесима, који се могу идентификовати као транс-национални (билатерални, регионални и глобални) план социјалне политике. Таква констелација доводи до потребе увођења појмова попут режима благостања, микса благостања или средстава за егзистенцију, који ће бити разматрани као ре-

---

1) Види Norman Geras, „Marx and the critique of political economy“, *Ideology in Social Science*. (ed. Robin Blackburn), Random House, New York, стр. 284-305; Ian Gough, *The Political Economy of the Welfare State*, Macmillan, London, 1979, стр. 1-17; и Ђорђе Стојановић, Љубиша Деспотовић, „Дискурзивно трансформисање концепта благостања“, *Српска политичка мисао*, Vol. 46, бр. 4/2014, стр. 11-34.

зултат утицаја транс-националних компоненти, посебно глобализације, у новој, реформисаној артикулацији социјалне политике. Рад представља и критику нео-либералног мултилатерализма у формулисању глобалне социјалне политике, као и инклинацију ка глобализацији/универзализацији социјал-демократских атрибута солидарности и узајамности. У том смислу, регионална социјална политика може да послужи као ефикасна баријера неолибералним социјално-економским обрасцима. Рад се закључује истицањем потребе за еклектичко-холистичким разматрањем социјалне политике, дијалектичке комбинације националне социјалне политике и њеног транс-националног транспоновања.

2. МУЛТИПЕРСПЕКТИВНО САГЛЕДАВАЊЕ СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ

Да би касније што боље разумели шта је то глобална и регионална социјална политика, потребно је да саму социјалну политику, тј. њено предметно подручје, сагледамо из више различитих перспектива. На тој линији, социјалну политику можемо да одредимо:²⁾ (1) као секторијалну политику; (2) као сферу реди-стрибуције, регулације и права; (3) као ангажман повезан са скупом релевантних друштвених питања; (4) као теоретску основу режима благостања; и (5) преко релације са различитим поставкама развоја државе благостања. Схватање социјалне политике као секторијалне политике је иницирано у контексту развијених држава благостања и фокусирано је на политике и праксе повезане са здравственим услугама, социјалном заштитом, образовањем и становањем. Када такву концептуалну поставку ставимо у контекст земаља у развоју, онда се аналитички „габарит“ проширује комуналним услугама, водом и струјом, те неформалним начинима реализације добробити карактеристичним за неразвијена друштва. Социјална политика може да се разуме и као скуп механизма, политика и процедура употребљених од стране владе и владиних институција, и то у сарадњи са другим актерима, а зарад три социјална плана: (1) социјалне реди-стрибуције- преиначења/кориговања негативних дистрибутивних исхода економских ангажмана у смеру већег степена једнакости; (2) социјалне регулације- формулисања и ограничавања испољавања приватних

---

2) Bob Deacon, *Global Social Policy and Governance*, Sage, London, 2007, стр. 3-8.

актера на начина да се уважавају друштвене последице њихових активности; и (3) промоције права- где се претпоставља да артикулација и легислација права подразумева (институционалне) механизме, већег или мањег степена успешности, за грађанско конзумирање обезбеђених права.

Широко усвојена дискурзивна матрица/конвенција разумевања социјалне политике је одређује као скуп владиних мера и/или интервенција оријентисаних ка обезбеђивању/гарантовању социјалних услуга, са осцилирајућом релацијом држава-приватни актери, то јест са „релативизовањем“ наратива о њеној ексклузивној дужности да испоручује одређени животни стандард својим грађанима *in toto* („од рођења, па до смрти“) и наратива о томе како економски напредак државе нужно води ка повећању благостања грађана.³⁾ Исто тако, она може да буде посматрана и као исход Вашингтонског консензуса, арбитражног неолибералног модела тржишне дерегулације и конкуритивности, за разматрање дубинских, структуралних димензија уравнотеженог развоја. На том нивоу, она је заправо пракса волунтаристичког сектора у формулисању сигурносних друштвених мрежа за амортизовање тренутних криза преко преусмеравања друштвених фондова на изложеније/рањивије групе. Насупрот горњим поставкама, о социјалној политици се може размишљати и као о широком подручју осмишљених или усклађених активности утицајних по питању људског живота и средства за егзистенцију/преживљавање, као о колективним интервенцијама које утичу на трансформацију друштвеног благостања, могућности реализације адекватних и сталних прихода, друштвених институција (од људи дизајнираних ограничења формативних за људске интеракције) и социјалних релација, и то од микро до глобалног нивоа.⁴⁾

Вратимо се сада горе поменутој мулти-перспективности у дефинисању социјалне политике. Ако, дакле, социјалну политику третирамо као ангажман повезан са сетом битних друштвених питања, онда заправо мислимо на тематски репертоар креиран од стране аналитичара који се баве истраживањем неког специфичног предлошка, аранжмана благостања. У том смислу, може се рећи да социјална политика покрива:⁵⁾ (1) питања повезана са

3) Anthony Hall, James Midgley, „Social Policy for Development: Local, National and Global Dimensions“, *Social Policy for Development*, (eds. Anthony Hall, James Midgley), Sage, London, 2004, стр. 1-44.

4) Thandika Mkandawire, „Social policy in a development context“, *Social Policy and Development Programme*, Paper No. 7, Geneva, UNRISD, 2001, стр. 1.

5) Исто, стр. 5.

значањем и обезбеђивањем социјалне правде; (2) дефинисање социјалног грађанства које, насупрот грађанског и политичког видова грађанства, у фокус ставља територијални критеријум доступности одређеног сета социјалних права; (3) начине како се социјална правда и приступ социјалном грађанства универзално обезбеђују, али уз уважавање партикуларне разноликости и посебности; (4) степен до кога неке социјалне политике афирмишу аутономно/генуитетно артикулисање социјалних потреба од стране појединаца и група, те степен до кога им омогућава да утичу на испоруку и практикују избор истих; (5) селекцију посредника, државе, тржишта, цивилног друштва или породице, и размере њиховог ангажмана у реализацији социјалне заштите популације; и (6) уже посматрано, питања која се тичу лоцирања бриге у приватну или јавну сферу, то јест, шире постављено, питања повезана са алтруизмом и облигацијама на индивидуалном и колективном нивоу.

На овоме месту би ваљало направити неке напомене о социјалним потребама и социјалним проблемима.⁶⁾ Потребне и проблеме, као и благостање, третирамо као социјални феномен онда када нису само израз индивидуалних разлога и искутва, већ подразумевају и дистрибуцију у различитим социјалним групама, узроковану заједничким условима живота, те социјалне структуре и процесе за њихово задовољење, односно ублажавање. Социјално благостање обухвата различите друштвене аранжмане зарад задовољавања потреба појединаца и група у друштву и зарад решавања социјалних проблема, док социјалне потребе манифестује тематски нуклеус, централно место, функционисања институција друштвеног благостања. Да би се што прецизније одредио њихов појам, важно је направити дистинкцију у односу на два слична појма: жеље и преференције. Наиме, као прво, жеље су шире постављене, оне су инклузивне, јер можемо желети ствари које нам нису потребне, као друго, може нам бити потребно оно што не желимо. Преференције се, за разлику од потреба и жеља, иницирају само онда када правимо одређене изборе. Све у свему, можемо разликовати три врсте потреба:⁷⁾ (1) оне које су искључиво тичу нас самих, које осећамо; (2) оне које други

---

6) Nick Manning, „Social Needs, Social Problems, and Social Welfare and Well-being“, *The Student's Companion to Social Policy*, (eds. Pete Alcock, Margaret May, Sharon Wright), Wiley-Blackwell, Oxford, 2012, стр. 19-26.

7) Исто, стр. 21.

(експерти, професионалци, породица или пријатељи) дефинишу за нас; и (3) оне које се откривају у поређењу са другим припадницима исте социјалне групе.

Када се ради о социјалној политици као о теорији режима благостања, онда заправо, са једне стране, мислимо на мапирање и процену различитих начина путем којих државе обезбеђују добробит својих грађана и резидената, док, са друге стране, укључујемо и објашњења развоја социјалне политике и разлика између држава благостања.⁸⁾ Под режимом можемо да схватимо збир правила, институција и структурираних интереса (економских, законских, политичких и/или дискурзивних елемената) који ограничавају појединца преко активираних процедура.⁹⁾ У том смислу, најутицајнија класификација је, већ класична, трипартитна подела на либералне, корпоратистичке и социјал-демократске државне режиме благостања.¹⁰⁾ Они су обележени специфичним институционалним аранжманима и идеологијама које стоје иза њиховог развоја. Тако су либерални режим државе благостања (нпр. САД, Аустралија, Нови Зеланд или Велика Британија) обележени минимализовањем улоге државе, индивидуализовањем ризика и фаворизовањем тржишних решења за добробит грађана; корпоратистички режим државе благостања (нпр. Немачка, Холандија, Француска или Италија) почивају на етатистичком и корпоратистичком наслеђу рефлектованом повезивањем социјалних права пре са класом и статусом него са грађанством, ради се о бенефицијама које одражавају стечена („зарађена“) права преко дужине радног стажа; социјал-демократски режим државе благостања (нпр. Шведска, Норвешка или Данска) су оријентисани ка универзалном третману грађана и егалитаризму, универзалне институције благостања интензификују солидарност међу различитим друштвеним групама и доводе до формирања јаких и свеобухватних про-социјалних државних коалиција. Претходном можемо додати типолошко, таксономијско издвајање: (1) режима благостања медитеранских земаља, који су, у односу на северно-европске државе, профилисани високим утицајем Католичке цркве и фамилијаризмом; те (2) концепт источно-азијског про-

---

8) Bob Deacon, *Global Social Policy and Governance*, нав. дело., стр. 5.

9) Julia S. O'Connor, Ann Shola Orloff, Sheila Shaver, *States, Markets, Families: Gender, Liberalism and Social Policy in Australia, Canada, Great Britain and the United States*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, стр. 12.

10) Види Esping-Andersen, Gosta, *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Polity Press, Cambridge, 1990.

дуктивистичког благостања (Јапан, као предводник, и Сингапур, Јужна Кореја, Тајван и Хонг Конг, као следбеници), где су ниска давања државе по питању благостања довела до задовољавања потреба тога ранга преко процеса, од стране државе вођеног економског планирања, економско-развојних политика и стратегија, и преко високо регулисаног приватног ангажмана (попут обавезне штедње).¹¹⁾

Различити режими државе благостања спецификују како различите ставове грађана у вези са социјалним политикама, тако и различите врсте политичких конфликта. Осим тога, они изражавају дискурс социјалних аранжмана и пракси благостања чланица Организације за економску сарадњу и развој (ОЕЦД). Ове режиме карактеришу:¹²⁾ (1) различити обрасци како државног и тржишног, тако и породичног облика социјалних трансфера; (2) различити исходи социјалних ангажмана евалуираних из угла декомодификације рада, то јест заштите од тржишних сила; (3) различити стратификациони исходи. Режији државе благостања манифестују низ услова у оквиру којих људи могу разумно очекивати да ће, у различитој мери, задовољити своје потребе за социјалном заштитом и сигурношћу преко партиципације на тржишту рада, финансијским тржиштима и финансирајуће и дистрибуционе, то јест снабдевајуће, улоге државе благостања. Они се заснивају на капиталистичким економијама, формалним тржиштима рада, релативној аутономији држава, те стабилно постављеним демократским институцијама.¹³⁾ Међутим, да би се избегла повезаност са ОЕЦД-ом, требало би да се употреби генерички виши појам- „режими благостања“, који, насупротив концепту „режима државе благостања“, обухвата читав скуп институционалних аранжмана, политика и пракси утицајних по питању благостања и стратификационих ефеката у различитим друштвеним и социјалним контекстима. *Ergo*, „режими државе благостања“ представљају само једну врсту „режима благостања“.

---

11) Wil Arts, John Gellisen, „Three Worlds of Welfare Capitalism or More? A State-of-the-Art Report“, *Journal of European Social Policy*, Vol. 12, No. 2/2002, стр. 137-158 и Ian Holliday, „Productivist Welfare Capitalism: Social Policy in East Asia“, *Political Studies*, Vol. 48, No. 4/2000, стр. 706-723.

12) Види Ian Gough, „Welfare regimes in development contexts: a global and regional analysis“, *Insecurity and Welfare Regimes in Asia, Africa and Latin America: Social Policy in Development Contexts*, (eds. Ian Gough, Geof Wood), Cambridge University Press, Cambridge, 2004, стр. 15-49

13) Исто, стр. 33.

Појам „режими благостања“ почива на:¹⁴⁾ (1) заокупљености са миксом благостања- међусобним деловањем између јавног сектора, приватног сектора и домаћинства на дистрибуцији благостања и обезбеђивању средстава за егзистенцију; (2) пропитивању квалитета институција, али и исхода неке поставке благостања; (3) анализирању социјалне политике не само као техничког феномена, већ и као дискурса моћи; и (4) способности за детектовање различитих група држава са заједничким карактеристикама по питању благостања. Имајући претходно на уму, да би што потпуније објаснили социјалну диференцијацију на релацији Север-Југ, поред режима државе благостања, можемо, дакле, регистровати још два „идеал-типска“, „мета“ режима благостања: „неформалне режиме социјалне заштите и/или сигурности“¹⁵⁾ и „режиме ниске социјалне заштите и/или сигурности“.¹⁶⁾ Неформални режими социјалне заштите и/или сигурности указују на ситуацију у којој се не може очекивати да људи своје потребе за социјалном сигурношћу задовољавају преко државе или партиципацијом на слободном тржишту рада, па се реоријентишу на разнолике, хијерархизоване и асиметричне, односе у заједници и породици. Режији ниске социјалне заштите и/или сигурности, пак, одражавају ситуацију у којој се генерише несигурност, одсуство социјалне заштите, и, симултано, стопа иницирање стабилних неформалних механизма за ублажавање или кориговање истих.

Уколико се упореде све три парадигме, мета режими благостања, стижемо до следећих карактеристика:¹⁷⁾ (1) за разлику од капитализма, као доминантног облика производње парадигме „режима државе благостања“, постоје и други производни системи (сљачке економије периферног капитализма) који се развијају, трају и налазе у интеракцији са капитализмом (обележеним предаторском формом у оквиру парадигме „режима ниске социјалне заштите и/или сигурности“); (2) имајући претходно на уму, поред класне експлоатације, можемо регистровати још две вр-

---

14) Исто, стр. 26.

15) Види Geof Wood, „Informal security regimes: the strength of relationships”, *Insecurity and Welfare Regimes in Asia, Africa and Latin America: Social Policy in Development Contexts*, (eds. Ian Gough, Geof Wood) Cambridge University Press, Cambridge, 2004, стр. 49-88.

16) Види Philippa Bevan, „Conceptualising in/security regimes”, *Insecurity and Welfare Regimes in Asia, Africa and Latin America: Social Policy in Development Contexts* (eds. Ian Gough, Geof Wood) Cambridge University Press, Cambridge, 2004, стр. 88-121.

17) Ian Gough, „Welfare regimes in development contexts: a global and regional analysis“, нав. дело., стр. 26-33.; види и: Ђорђе Стојановић, Живојин Ђурић, *Анатомија савремене државе*. Институт за политичке студије, Београд, 2012.

сте доминације- ексклузију (елиминисање одређених категорија људи из носећих друштвених облика партиципације на основу идентитета или неког другог фактора) и присилу (усклађену примену застрашивања или стварних активности које не изазивају само штету или губитак, већ и деструкцију људи и заједница); (3) долази до замене концепта дневница и плата (базираног на запослењу у оквиру формално регулисаног тржишта рада) са концептом средства за егзистенцију/преживљавање (наднице, ситна трговина, дужнички рад, занатство, сељачка пољопривреда, економска миграција и сл.); (4) класна политичка мобилизација и извори моћи, те на њој заснована „демократска класна борба“, су проширени етничким, регионалним, религијским, кастинским, вршњачким, рођачким, клановским или неком другим типом интерперсоналних мрежа као идентитетских и мобилизацијских исходишта; (5) релативно аутономна позиција државе у оквиру парадигме „режима државе благостања“ (ограничена структурном моћи капитала, али и отворена за класну мобилизацију и способна за иницијативе на њену корист) се у преостала два мета режима благостања креће у распону од патронске до криминалне државе, услед слабе или никакве диференцијација између домена државе (политичке заједнице), друштва и тржишта; (6) претходни фактори, заједно са инхерентном институционалном структуром, обликују државне институције и праксе „режима државе благостања“ задужене за социјалне интервенције, које у комбинацији са породичном и тржишном структуром чине микс благостања, тријада држава-тржиште-породица је увећана за неформалне и наднационалне актере (преостала два мета режима су мање или више обележени маркетизованом, патримонијалном, парцијалном и клијентелистичком државом, померањем од „пролетеријата“ ка „прекаријату“); (7) када рад није комодификован, а држава једнака тржишту и *vice versa*, онда ОЕЦД декомодификација не може више да фигурира као критеријум за исходе свих поставки благостања, мерење благостања укључује обезбеђење животне егзистенције, смањење ексклузије и улагања у саморазвој, (8) микс благостања и исходи благостања утичу на формулисање интереса и дистрибуцију извора класне моћи, постоји тенденција, осим у случају мета „режима ниске социјалне заштите и/или сигурности“, да се контингентни размештаји генеришу и/или фабрикују као стабилне матрице формалне или неформалне поставке благостања; и (9) став да социјална политика манифестује освешћену

компензациону моћ, у смислу да јавна сфера контролише приватни пандан зарад неког побољшања износа благостања, „пада у воду“ када нема диференцијације горе споменутих домена, тада социјална политика није аутономна и интензификује и/или форсира привилегије, приватне интересе и ексклузију/арбитрарност.

Уважавајући све претходно, а проширујући западно државо-центрично стајалиште, социјалну политику можемо да дефинишемо као јавну политику (интенционално, неподразумевајуће и сврсисходно деловање унутар јавне сфере) усмерену ка реализацији циљева из подручја друштвеног благостања (преко негативне концептуализације- избегавања повређивања, штете и патње, или преко позитивне концептуализације- артикулисања неке добробити у форми социјалних потреба, једнакости, правде, партиципације и сл.), оперативну преко широког спектра различитих инструмената јавних политика разасртних преко великог броја сектора (реформи, субвенција, пореских олакшица или радних, образовних, здравствених или социјалних програма) и креирану и спроведену преко широког броја актера (не само државе, већ како асоцијација цивилног друштва, заједница или области, тако и транс-националних, регионалних и глобалних организација).¹⁸⁾

3. ТРАНС-НАЦИОНАЛНА СОЦИЈАЛНА ПОЛИТИКА: ГЛОБАЛНА И РЕГИОНАЛНА ВАРИЈАНТА

Једно од најважнијих питања савременог елаборирања социјалне политике је усмерено ка изналажењу политика потребних за реализацију друштвено праведног развоја у контексту глобализације, ка конструкцији универзално фер глобализације. Да би се то у одређеном износу и остварило, потребно је формулисање социјалне политике и на националном и на транс-националном нивоу (то јест преко билатералних, глобалних и регионалних социјалних политика). Притом, евазивна терминологија повезана са појмом глобализације се развија у зависности од динамике трансформација у конкретним социјалним релацијама: постоји уочљиво аналитичко неслагање у вези са природом, опсегом, периодизацијом и смеровима тих промена. Тако, по Дејвиду Хелду (*David Held*), глобализација представља процес или скуп процеса

18) Ian Gough, „Welfare regimes in development contexts: a global and regional analysis“, нав. дело., стр. 22.

који оваплоћују промене у просторној организацији друштвених релација и трансакција, евалуираних преко екстензитета, интензитета, брзине и утицаја у генерисању трансконтиненталног или међурегионалног (мрежног) циркулисања активности, интеракција и упражњавања моћи.¹⁹⁾ Заједно са Ентонијем Мекгроумом (*Anthony McGrew*), Хелд је, такође, поставио и класификацију политичких стајалишта у односу на глобализацију разликујући:²⁰⁾ (1) неолиберале који потенцирају економију слободног тржишта глобализације; (2) либералне институционалисте који и даље виде свет као творевину, преко система Организације Уједињених Нација, кооперативних држава; (3) институционалне реформисте који се окрећу ка ојачавању и трансформисању карактеристика међународног управљања; (4) глобалне трансформисте који третирају глобализацију као процес великих епохалних промена и залажу се за одговорну глобализацију са оснаженом глобалном управом; (5) протекционисте који глобализацију третирају као претњу, па друштвени развој своје земље штите трговачким баријерама; (6) радикале марксистичке провенијенције који желе да међународну капиталистичку глобализацију замене са пост-капиталистичким светским поретком; и (7) радикале локалистичке провенијенције који би се међународној капиталистичкој глобализацији супротставили оживљавањем одрживе локално профилсане производње.

Можемо констатовати пет општих места која прецизније одређују могуће интерпретације термина глобализација:²¹⁾ (1) под глобализацијом се често подразумева интернационализација- интензивна интеракција, међузависност и координираност у деловању одређених националних друштвених јединица; (2) глобализација обухвата и либерализацију- концепт отворене планете без икаквих рестрикција и ограничења; (3) глобализација означава и процес универзализације- из те перспективе глобални феномен је планетарно свеприсутни феномен; (4) глобализација се идентификује и са вестернизацијом или американизацијом- трендом ширење система вредности потрошачке културе; (5) глобализација се схвата и као респацијализација- планетарне релације стварају друштвени простор који надилази позитивну територијално-по-

19) David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt, Jonathan Perraton, *Global Transformations: Politics, Economic, and Culture*, Stanford University Press, Stanford, 1999, стр. 16.

20) Види David Held, Anthony McGrew, *Globalization/Anti-globalization: Beyond the Great Divide*, Polity Cambridge, 2002.

21) Jan Aart Scholte, *Globalization: A Critical Introduction*. Palgrave Macmillan, New York, 2005. стр. 16-17.

литичку географију стварајући један сасвим независтан феномен који можемо одредити као социјалну надтериторијалност. Од свих побројаних нивоа, само за последњи можемо рећи да раздваја крај XX и почетак XXI века од осталих епоха. Наравно, било би претерано и научно претенциозно рећи да је национална територијална географија потпуно изгубила на важности, то је и разлог зашто се користи термин глобализација уместо синтагме „глобализовани свет“ (нпр. територијалност и даље изузетно интензивно утиче на миграције, наш осећај идентитета и заједништва и сл.).

Имајући на уму све досад речено, утицај глобализације на предмет и праксе социјалне политике подразумева:²²⁾ (1) продуковање компетитивног амбијента међу државама благостања, што повлачи за собом смањење социјалних давања зарад инвестиционих способности истих, и, аутоматски, пласира питања у вези модела државе благостања или типа социјалне политике који ће уважавати међународну утакмицу, али неће занемаривати или подривати друштвену солидарност и/или узајамност; (2) увођење нових међународних актера (Светске банке, Међународног монетарног фонда, Светске трговинске организације и агенција Организације уједињених нација, попут Светске здравствене организације и Међународне организације рада) у зону креирања глобалног (мета)дискурса („пожељне и непожељне“) социјалне политике, и следствено оптерећење и контролисање унутрашњих политика благостања идејним сукобом унутар и међу овим организацијама у вези најпожељнијег облика националне социјалне политике; (3) третирање питања редистрибуције, регулације и права на наднационалном нивоу, који подразумева и регионалне и глобалне аспекте, се одвија кроз борбу нео-либералних и социјал-демократских становишта; (4) стварање међународног тржишта неког типа социјалне услуге или форме задовољавања социјалне потребе; (5) и потенцирање глобалних миграција које представљају изазов територијално детерминисаним правима и облигацијама из сфере благостања, то јест социјалне заштите.

Глобална социјална политика има две конститутивне димензије.²³⁾ Као прво, она је скуп, „више обавезујућих него необавезујућих“, препорука, упутстава и платформи, али и чврсте прескриптивне регулативе, формулисане од стране међународних организација, а усмерене на композицију неке националне

22) Bob Deacon, *Global Social Policy and Governance*, нав. дело, стр. 9-10.

23) Исто, стр. 1.

социјалне политике. Као друго, она је и аутономна концептуална целина различитих наднационалних социјалних политика и механизма у поводу глобалне редистрибуције, глобалне социјалне регулације и глобалних социјалних права. Њене главне функције обухватају:²⁴⁾ (1) заговарање и поштовање основних људских права; (2) комплетирање или надопуну националних социјалних политика у смислу ширих, прекогранично постављених, социјалних проблема (миграција, дрога, криминал, и сл.); (3) креирање интернационалне арене/подручја социјалне политике; (4) формулисање међународних стандарда; (5) смањење сиромаштва и неједнакости, као и стварање сигурносних мрежа у односу на глобални капитализам; (6) обезбеђивање услуга потребних глобалном капитализму да и опстао и напредовао (правно регулисање заштите животне средине рада и миграције); и (7) форсирање дискурса о једном, кохерентном и нераскидиво повезаном свету и са њим повезаним концептима глобалног грађанства и глобалне одговорности.

Овде би требало рећи, да најзначајнији допринос глобалног цивилног друштва на нивоу формулисања званичних, јавних политика представља дестабилизовање државо као „чворишног места“, стратегијске осе у доношењу и спровођењу одлука битних за функционисање друштва уопште. Глобално цивилно друштво ову своју улогу реализује на различитим нивоима: (1) многе званичне, државне агенције окрећу се ка грађанским асоцијацијама ради помоћи у реализацији релевантних захвата у сфери социјалне политике; (2) у зависности од ситуације нека грађанска удружења прихватају да кроз официјелне канале учествују у стварању политике (обично се ради о владиним делегацијама на конгресима под покровитељством Организације Уједињених Нација); (3) глобално цивилно друштво може реконфигурисати официјелну политику по питању њених релација са колективним идентитетима кроз потенцирање плурализма на бази нетериторијалних и ненационално-државних параметара (радници, студенти, националне мањине итд.); (4) глобално цивилно друштво проширује обим демократске праксе креирајући допунске делиберативне капацитете: демократске канале партиципације, консултација и сучељавања мишљења, вршећи тако притисак на владајуће структуре и захтевајући повећани степен њихове одговорности.

24) Vic George, Paul Wilding, *Globalization and Human Welfare*. Palgrave, New York, 2002, стр. 186-211.

Вишеслојно и парцијално приватизовано управљање, плуралистички идентитет политике и нови модуси грађанства и демократије су опречне категорије традиционалном одређењу суверенитета. Отуда експанзија глобалног цивилног друштва (потпомогнута са развојем глобалних комуникација, светског тржишта итд.) означава метаморфозу класичног суверенитета ка пост-сувереном управљању. Све то, наравно, не подразумева крај територијалне државе: свет без класично поиманог суверенитета не означава свет без држава. Државе више не могу остваривати потпуну контролу над територијом и популацијом, али могу искористити многе друге контролне механизме, као што могу применити и неке нове репресивне/дискриминаторске капацитете (попут „компјутерске присмотре“). Треба имати на уму да је пост-суверена држава, супротно „хиперглобалистичким“ ставовима, исто онако јака као и њена традиционална (класична) претходница.

Када у фокус ставимо формацију регионалне социјалне политике, пре свега треба напоменути да нови регионализам обједињује две тенденције:²⁵⁾ (1) глобално регионално „мултипликовање“; али са појављивањем аутентичних процеса регионализације, оних за које није карактеристично „клонирање“ европског интегративног модела, регионализам се манифестује различитим облицима у различитим деловима света- локално спецификованим политичким, економским, културним, друштвеним и историјским одликама; и (2) глобално окружење које је карактерисало време настајања класичног (уског, интровертног и евроцентричног) регионализма је промењено дисолуцијом биполарног хладноратовског контекста, отворен је простор који превазилази оквире преференцијалних трговачких аранжмана и безбедносних савеза у смеру „отвореног (широког, екстравертног и полицентричног) регионализма“, плуралистичког и флексибилног по питању форми регионалне кооперације и интеграције у свету где је квалитет повезаности све јачи и израженији.

Регионално удруживање карактеришу бројне предности у односу на мултилатерализам глобално постављеног споразумевања. С обзиром да регионална кооперација најчешће подразумева однос између држава са сличним културним, правним и по-

---

25) Frederik Söderbaum, „Introduction: Theories of New Regionalism“, *Theories of New Regionalism*, (eds. Frederik Söderbaum, Timothy M. Shaw) Palgrave, New York, 2003, стр. 1-22.

литичким квалитетима, а у односу на глобално мултилатерарно преговарање које инкорпорира различите државе са различитим циљевима и системима вредности, то ће регионална варијанта споразумевање у вези природе и обима сарадње бити далеко изводљивија и делотворнија. Регионалне формације представљају и простор политичке борбе и такмичења за садржај и оријентире социјалне политике компатибилне традицијама, интересима и потребама земаља чланица и њихове популације.

Формулисање регионалне социјалне политике (као и других модуса прекограничне колаборације), дакле, може да буде иницијални момент за ако не праведну, онда свакако правденију глобализацију, мада је њен утицај често пренебрегаван или сведен на трансфер мултилатерарно дефинисаних циљева социјалне политике.²⁶⁾ Регионална социјална политика имплицира следеће капацитете међурегионалне сарадње: (1) регионалне редистрибутивне механизме; (2) регионалну регулацију; (3) регионалне механизме за оснаживање поштовања људских права; (4) регионалне прекограничне инвестиције; и (5) регионалну техничку срадњу у сфери социјалне политике. Процеси регионалне интеграције могу, дакле, да генеришу већи ниво свети о заједничким проблемима, допринесу оснивању транснационалних политичких савеза, да прошире потребу за узајамним признавањем и заједничким стандардима, те успоставе политичку динамику која ће форсирати јачу регионалну сарадњу.

4. ЗАКЉУЧАК

Позиција глобалне социјалне политике ће у многome зависти од тога које вредносне импликације и експликације повезујемо са процесом глобализације. Глобализација може да се схвати као тотализујућа „тврда варијанта“, као фаталистички економски детерминизам обележен супрематијом глобалних нео-либералних економских снага над домаћим панданом, али и као политички

---

26) Види Bob Deacon, Isabel Ortiz, Sergei Zelenev, *Regional Social Policy*, DESA Working Paper No. 37, ST/ESA/2007/DWP/37, June, United Nations Department of Economic and Social Affairs, New York, 2007, стр. 1-23.; Nicola Yeates, *Globalisation and Social Policy in a Development Context: Regional Responses*, Social Policy and Development Programme Paper, No. 18, Geneva, United Nations Research Institute for Social Development, 2005, стр. 1-15. и Nicola Yeates, Bob Deacon, *Globalisation, Regionalism and Social Policy: Framing the Debate*. United Nations University Centre for Comparative Regional Integration Studies, Bruges, 2006. стр. 1-14.

пројект изложен сталном конфигурисању и реконфигурисању, чак и могућности потпуног неуспеха, те непредвидљив и двосмислен по питањима екстензивности, пенетративности, интензитета и утицаја. Концепција социјалне политике за коју се пледира у овоме раду је шире постављена него што је то случај са државо-центричним западним приступима, што једним делом значи дијалектички постављени однос домаћих и транснационалних форума, арена или сфера, са нефиксираним, многобројним про-тагонистима, формама, и исходима. Поред тога, она је, симултано, и еклектички повезана целина проактивних владиних мера у смеру задовољавања базичних потреба и гарантовања основних слобода, заштите угрожених група овог или оног ранга, сета различитих институционалних аранжмана на нивоу мобилизационих капацитета заједнице и партиципације исте у доношењу и примени неке конкретне социјалне политике.

ЛИТЕРАТУРА

- Стојановић Ђорђе, Ђурић Живојин, *Анатомија савремене државе*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Стојановић Ђорђе, Деспотовић Љубиша, „Дискурзивно трансформисање концепта благостања“, *Српска политичка мисао*, Vol. 46, бр. 4/2014, стр. 11-34.
- Arts Wil, Gellisen John „Three Worlds of Welfare Capitalism or More? A State-of-the-Art Report“, *Journal of European Social Policy*, Vol. 12, No. 2/2002, стр. 137-158.
- Bevan Philippa „Conceptualising in/security regimes“, *Insecurity and Welfare Regimes in Asia, Africa and Latin America: Social Policy in Development Contexts*, (eds. Ian Gough, Geof Wood), Cambridge University Press, Cambridge, 2004, стр. 88-121.
- Deacon Bob, *Global Social Policy and Governance*. Sage, London, 2007.
- Deacon Bob, Ortiz Isabel, Zelenev Sergei, *Regional Social Policy*, DESA Working Paper No. 37, ST/ESA/2007/DWP/37, June, United Nations Department of Economic and Social Affairs, New York, 2007, стр. 1-23.
- Esping-Andersen Gosta, *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Cambridge, Polity Press, 1990.
- George Vic, Wilding Paul, *Globalization and Human Welfare*, Palgrave, New York, 2002.
- Geras Norman, „Marx and the critique of political economy“ *Ideology in Social Science* (ed. Robin Blackburn) Random House, New York, 1973, стр. 284-305.
- Gough Ian, *The Political Economy of the Welfare State*, Macmillan, London, 1979.
- Gough Ian, „Welfare regimes in development contexts: a global and regional anal-

- ysis“, *Insecurity and Welfare Regimes in Asia, Africa and Latin America: Social Policy in Development Contexts* (eds. Ian Gough, Geof Wood), Cambridge University Press, Cambridge, 2004, стр. 15-49.
- Hall Anthony, Midgley James, „Social Policy for Development: Local, National and Global Dimensions“, у *Social Policy for Development* (eds. Anthony Hall, James Midgley), Sage, London, 2004, стр. 1-44.
- Held David, McGrew Anthony, Goldblatt David, Perraton Jonathan, *Global Transformations: Politics, Economic, and Culture*, Stanford University Press, Stanford, 1999.
- Held David, McGrew Anthony, *Globalization/Anti-globalization: Beyond the Great Divide*, Polity Cambridge, 2002.
- Holliday Ian, „Productivist Welfare Capitalism: Social Policy in East Asia“, *Political Studies*, Vol. 48, No. 4/2000, стр. 706-723.
- Manning Nick, „Social Needs, Social Problems, and Social Welfare and Well-being“, *The Student's Companion to Social Policy*, (eds. Pete Alcock, Margaret May, Sharon Wright) Wiley-Blackwell, Oxford, 2012, стр. 19-26.
- Mkandawire Thandika, „Social policy in a development context“, *Social Policy and Development Programme*, Paper No. 7, Geneva: UNRISD, 2001, стр. 1-31.
- O'Connor Julia S., Orloff Ann Shola, Shaver Sheila, *States, Markets, Families: Gender, Liberalism and Social Policy in Australia, Canada, Great Britain and the United States*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999.
- Scholte Jan Aart, *Globalization: A Critical Introduction*, Palgrave Macmillan, New York, 2005.
- Söderbaum Frederik, „Introduction: Theories of New Regionalism“, *Theories of New Regionalism* (eds. Frederik Söderbaum, Timothy M. Shaw), Palgrave, New York, 2003, стр. 1-22.
- Wood Geof, „Informal security regimes: the strength of relationships“, *Insecurity and Welfare Regimes in Asia, Africa and Latin America: Social Policy in Development Contexts* (eds. Ian Gough, Geof Wood), Cambridge University Press, Cambridge, 2004, стр. 49-88.
- Yeates Nicola, *Globalisation and Social Policy in a Development Context: Regional Responses*, Social Policy and Development Programme Paper, No. 18, Geneva, United Nations Research Institute for Social Development, 2005, стр. 1-15.
- Yeates Nicola, Deacon Bob, *Globalisation, Regionalism and Social Policy: Framing the Debate*, United Nations University Centre for Comparative Regional Integration Studies, Bruges, 2006. стр. 1-14.

Djordje Stojanovic, Vladimir Ilic

RECONCEPTUALIZATION OF SOCIAL POLICY: TRANS-NATIONAL DIMENSIONS

Resume

This paper deals with the changes in the interpretation of social policy at the level of discursive extension of the concept with new processes, which can be identified as trans-national (bilateral, regional and global) plan of social policy. This constellation lead to the introduction of concepts such as the welfare regime, welfare mix or livelihoods, which will be considered as a result of the impact of trans-national components, particularly globalization, in the new, reformed articulation of social policy. The work represents a critique of neo-liberal multilateralism in formulating of global social policy, as well as the inclination towards globalization/universalization of social-democratic attributes of solidarity and reciprocity. In this sense, the regional social policy can serve as an effective barrier to the neoliberal socio-economic patterns. The work concludes by emphasizing the need for eclectic or holistic consideration of social policy, dialectical combination of national social policy and its trans-national transposition.

Position of global social policy will largely depend on what value implications and explication we associate with the process of globalization. Globalization can be understood as totalitarian “strong-variant”, as fatalistic (neo-liberal) economic determinism marked by the supremacy of global economic power over domestic counterparts, but also as a political project exposed to constant configuration and reconfiguration, and unpredictable and ambiguous on issues of extensiveness, intensity and influence. The concept of social policy which is represented in this paper is broader positioned than in the case of the state-centric approach, which suggests the dialectical relationship between the national and transnational forums, arena or sphere, with unfixed number of protagonists, forms, and outcomes.

Keywords: social policy, global social policy, regional social policy, welfare regimes, welfare state

---

* Овај рад је примљен 01.11.2016. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 30.11.2016. године.